

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Vojtěcha Šimíčka, soudkyně zpravodajky Kateřiny Šimáčkové a soudce Ludvíka Davida o ústavní stížnosti stěžovatele **R. S.**, zastoupeného JUDr. Ing. Lukášem Prudilem, Ph.D., advokátem, se sídlem Bašty 8, Brno, proti rozsudku Krajského soudu v Brně ze dne 13. 9. 2018 č. j. 38 Co 142/2018-378 a rozsudku Městského soudu v Brně ze dne 9. 2. 2018 č. j. 24 P 76/2015-331, za účasti Krajského soudu v Brně a Městského soudu v Brně jako účastníků řízení a J. S., jako vedlejší účastnice řízení, takto:

- I. Rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 13. 9. 2018 č. j. 38 Co 142/2018-378 a rozsudkem Městského soudu v Brně ze dne 9. 2. 2018 č. j. 24 P 76/2015-331 byla porušena základní práva stěžovatele na rodinný život a na péči o děti a jejich výchovu zaručená čl. 10 odst. 2 a čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod.**
- II. Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 13. 9. 2018 č. j. 38 Co 142/2018-378 a rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 9. 2. 2018 č. j. 24 P 76/2015-331 se proto ruší.**

Odůvodnění:

I. Vymezení věci a předchozí průběh řízení

1. Ústavní stížností se stěžovatel domáhá zrušení v záhlaví označených rozhodnutí Krajského soudu v Brně a Městského soudu v Brně, jimiž měla být porušena jeho základní práva zaručená čl. 10 odst. 2, čl. 32 odst. 4 a čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.
2. Stěžovatel je otcem dvou nezletilých dětí, narozených v roce 2007 a v roce 2011. Rozsudkem Městského soudu v Brně ze dne 8. 9. 2014, ve spojení s rozsudkem Krajského soudu v Brně ze dne 15. 1. 2015 byly nezletilé děti svěřeny do péče matky (vedlejší účastnice řízení před Ústavním soudem) a stěžovateli jako jejich otci bylo uloženo přispívat na jejich výživu. V souladu s dohodou rodičů se stěžovatel s dětmi stýkal každý druhý víkend; stěžovatel v té době pobýval v Ostravě, zatímco děti s matkou v Brně. V dubnu 2015 se pak stěžovatel přestěhoval zpět do Brna.
3. Dne 3. 1. 2018 stěžovatel u městského soudu podal návrh na úpravu styku a žádal, aby soud rozhodl tak, že je oprávněn stýkat se s mladším z dětí (synem) v každém lichém kalendářním týdnu od pátku 16:00 hodin do neděle 18:00 hodin a se starším z dětí (dcerou) každý lichý kalendářní týden od středy 19:00 hodin do neděle 18:00 hodin a dále s oběma dětmi blíže vymezeným způsobem v období prázdnin.

4. Městský soud v Brně rozsudkem č. j. 24 P 76/2015-331 ze dne 9. 2. 2018 určil, že stěžovatel je oprávněn se s oběma nezletilými dětmi stýkat každý sudý kalendářní týden v roce vždy od pátku 17:00 hodin do neděle 18:00 hodin, vyjma prázdninových období, pro něž městský soud upravil styk stěžovatele s dětmi zvlášť. Městský soud vyšel z návrhu a z vyjádření obou rodičů i kolizního opatrovníka dětí (orgánu sociálně-právní ochrany dětí); kolizní opatrovník předtím také hovořil, za přítomnosti matky, s nezletilou dcerou, která mu sdělila, že proti častějšímu styku se stěžovatelem nemá výhrady, ale nechce, aby jí to narušovalo její koníčky. Městský soud poukázal na dosavadní způsob styku stěžovatele s nezletilými dětmi; rozšíření styku s dcerou již od středy večera daného týdne nepovažoval za vhodné a v zájmu nezletilé, přičemž poukázal na její věk, záliby i vyjádření. Zároveň dodal, že tato úprava nebrání tomu, aby se dcera se stěžovatelem vídala i během týdne a dle dohody rodičů ji stěžovatel příležitostně vyzvedl ze školy a například doprovodil na zastávku či do kroužku, jak se ostatně již nyní děje. Městský soud nakonec uvedl, že neshledává důvod, aby sourozenci měli odlišný režim styku se stěžovatelem.

5. Proti tomuto rozhodnutí stěžovatel podal odvolání, v němž rozšířil svůj původní návrh a žádal o vymezení styku s oběma nezletilými dětmi v každém lichém kalendářním týdnu vždy od středy večer do neděle večer; na jednání před krajským soudem pak po dohodě s matkou souhlasil se stykem v sudé týdny. Mimo jiné též zdůraznil, že pro možnost častějšího styku s dětmi změnil pracovní pozici a přestěhoval se zpět do Brna, dovybavil pokoj dětí u sebe a vůbec se snaží o to, aby se dětem mohl více věnovat. Matka však brání styku s dětmi i v průběhu pracovního týdne přes noc. Přitom čas strávený s dětmi v běžném pracovním týdnu, zahrnující především školní a pracovní povinnosti a zájmové aktivity, je rozdílný od víkendů a je velmi podstatný pro utváření vzájemného vztahu stěžovatele a jeho dětí. Vedlejší účastnice, matka dětí, na jednání před krajským soudem trvala na tom, aby děti ve všední dny u stěžovatele nepřespávaly, a to s ohledem na jejich zájmovou činnost (zejména náročnější program dcery v pěveckém sboru) a na vhodnost stabilního prostředí ve všedních dnech (aby například nemusely přenášet učebnice).

6. Rozsudkem č. j. 38 Co 142/2018-378 ze dne 13. 9. 2018 Krajský soud v Brně potvrdil rozsudek městského soudu, vyjma úpravy styku v období Velikonoc, kterou krajský soud změnil. Podle krajského soudu provedl městský soud dostatečné dokazování, provedené důkazy náležitě zhodnotil a učinil správný závěr o skutkovém stavu. Z důkazu aktuální zprávou kolizního opatrovníka, který v mezidobí k věci hovořil i s mladším synem (bez přítomnosti matky), nevyplývaly žádné nové rozhodující skutečnosti. Podle krajského soudu je tak úprava styku provedená městským soudem dostatečná a přiměřeně odráží zájem obou nezletilých dětí i poměry ostatních účastníků; rozsah styku je také dostatečně široký a stěžovateli umožňuje se náležitě podílet na výchově obou dětí, a to i s ohledem na rozsáhlejší prázdninový styk. Krajský soud neshledal důležitý důvod pro rozšíření běžného styku stěžovatele s dětmi, naopak podle něj by navrhovaný rozšířený styk pro děti znamenal větší zátěž, v souvislosti s přípravou do školy i s volnočasovými aktivitami.

II. Argumentace účastníků a vedlejší účastnice řízení

7. Stěžovatel má za to, že napadenými rozhodnutími bylo porušeno jeho právo na ochranu soukromého a rodinného života a vzhledem k absenci řádného zjištění názoru

nezletilých dětí také jeho právo na spravedlivý proces. Stěžovatel připomíná, že je základním právem rodiče i dítěte být spolu a toto právo vyplývá jak z mezinárodních, tak z vnitrostátních předpisů. Poukazuje též na pozitivní povinnost státu při ochraně rodinného života; z napadených rozhodnutí podle něj však nevyplývá, že by soudy usilovaly o zajištění tohoto práva stěžovatele a jeho dětí. Zejména v řízení nebylo nijak zjišťováno, zda proti rozšíření styku svědčí konkrétní skutečně objektivní důvody vyplývající z nejlepšího zájmu dítěte; nikdo v řízení nezmínil, jak konkrétně by děti měly být rozšířením styku zatíženy. Stěžovatel naopak připomíná, že bydlí nedaleko bydliště dětí, základní školy dětí jsou také nedaleko, stěžovatel pracuje z domu a časový rozvrh může přizpůsobit potřebám dětí a je připraven zajistit, aby děti mohly navštěvovat kroužky a vykonávat další zájmové aktivity, na něž jsou zvyklé. Zároveň v řízení nebyla nijak zpochybněna ani výchovná způsobilost stěžovatele, a vyplynulo, že děti jsou se stěžovatelem rády. Státní orgány se tedy v řízení nezabývaly tím, jak stěžovateli a jeho dětem širší styk umožnit, naopak tuto možnost odmítly jen s velmi obecným odkazem na nejlepší zájem dětí, aniž k tomu provedly významnější dokazování. Je však povinností dotčených státních orgánů, aby za situaci, kdy jsou dány podmínky pro styk nezletilých dětí s rodičem, který je nemá svěřeny do péče, v co nejširším rozsahu, tomuto styku nebránily, ale usilovaly o realizaci takového styku. Dále stěžovatel namítá, že v soudním řízení nebyla dostatečně naplněna participační práva nezletilých dětí. Názor mladšího syna nebyl zjišťován vůbec, názor starší dcery pak jen v počátku řízení, a to prostřednictvím orgánu sociálně-právní ochrany a za přítomnosti matky. V důsledku tím podle stěžovatele došlo také k zásahu do jeho práva na spravedlivý proces.

8. K výzvě Ústavního soudu se k ústavní stížnosti vyjádřili účastníci řízení a vedlejší účastnice řízení. Krajský soud v Brně navrhl ústavní stížnost odmítnout, neboť podle něj napadenými rozhodnutími nebyla stěžovateli způsobena žádná újma na jeho ústavně zaručených právech; naopak stěžovatel pouze polemizuje se skutkovými a právními závěry obecných soudů. Krajský soud též připomněl doktrínu minimalizace zásahů Ústavního soudu do činnosti obecných soudů, a to obzvláště v rodinněprávních věcech. Městský soud v Brně ve svém vyjádření odkázal v plném rozsahu na odůvodnění napadeného rozhodnutí.

9. Vedlejší účastnice řízení, matka nezletilých dětí, navrhla ústavní stížnost odmítnout jako zjevně neopodstatněnou, neboť její podstatou je nesouhlas stěžovatele se závěry obecných soudů a s výsledkem řízení. Vedlejší účastnice se naopak ztotožňuje s rozhodnutími obecných soudů a připomíná, že původně stěžovatel žádal rozšíření styku pouze se starším dítětem, nikoli s oběma. Nedomnívá se, že by v řízení došlo k porušení participačních práv dětí, které byly ve věku 10 a 6 let a jejichž názor zjišťoval kolizní opatrovník; a poukazuje na to, že ani stěžovatel před obecnými soudy nenavrhol provedení důkazu výslechem dětí.

III. Hodnocení Ústavního soudu

10. Ústavní stížnost je důvodná.

11. Ústavní soud se ve své judikatuře opakovaně zabýval problematikou úpravy výchovných poměrů nezletilých dětí, včetně péče o ně a styku s nimi, a konstatoval, že jeho úkolem při přezkumu rozhodnutí obecných soudů týkajících se této problematiky

je především posoudit, zda obecné soudy svými rozhodnutími neporušily základní práva a svobody stěžovatele, kupříkladu tím, že by excesivním způsobem nerespektovaly již samotná ustanovení podústavního práva; přičemž nerespektování obsahu a smyslu příslušných zákonných ustanovení znamená přesah do ústavní roviny i proto, že na základě čl. 32 odst. 6 a čl. 41 odst. 1 Listiny je příslušnou zákonnou úpravou realizována a konkretizována ústavní úprava [viz například nález sp. zn. II. ÚS 1654/17 ze dne 5. 9. 2017, bod 15; nález sp. zn. III. ÚS 2298/15 ze dne 15. 3. 2016 (N 44/80 SbNU 543), bod 15; či nález sp. zn. I. ÚS 266/10 ze dne 18. 8. 2010 (N 165/58 SbNU 421), bod 17; všechna rozhodnutí Ústavního soudu citovaná v tomto nálezu jsou rovněž dostupná na <http://nalus.usoud.cz>].

12. Ústavní soud též opakovaně připomíná, že být spolu znamená pro rodiče a jeho dítě jeden ze základních prvků rodinného života, a to i přes případné rozkoly ve vztazích mezi rodiči. Podle Úmluvy o právech dítěte má dítě právo udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči a oba rodiče mají společnou odpovědnost za jeho výchovu a vývoj (čl. 9 odst. 3, čl. 18 odst. 1). Z praxe Výboru pro práva dítěte i z ustálené judikatury Ústavního soudu pak vyplývá, že v zájmu dítěte zpravidla je, aby bylo v péči obou rodičů, aby mu každý z nich poskytl láskyplnou péči a svým dílem přispěl k jeho osobnostnímu vývoji [nález sp. zn. I. ÚS 153/16 ze dne 26. 7. 2016 (N 137/82 SbNU 207) či nález sp. zn. IV. ÚS 1921/17 ze dne 21. 11. 2017, bod 15, a další judikatura Ústavního soudu v citovaných dvou nálezech zmíněná]; byť samozřejmě vždy musí být posuzován nejlepší zájem konkrétního dítěte [obecný komentář Výboru pro práva dítěte č. 14 k právu dítěte, aby jeho nejlepší zájem byl předním hlediskem (čl. 3 odst. 1), ze dne 29. 5. 2013, CRC/C/GC/14, bod 67].

13. Z ústavněprávního pohledu platí stejné základní principy a stejná kritéria pro rozhodování o úpravě styku s dítětem a pro rozhodování o péči o něj, a to i s ohledem na značnou obsahovou shodu mezi instituty péče o dítě a práva styku s dítětem v pojetí českého rodinného práva [nález sp. zn. I. ÚS 153/16 ze dne 26. 7. 2016, citovaný výše; nález sp. zn. I. ÚS 3216/13 ze dne 25. 9. 2014 (N 176/74 SbNU 529)]. V obou situacích je základní povinností rozhodujícího orgánu sledovat a chránit především nejlepší zájem dítěte, jak stanoví čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte; byť nejde o jediné hledisko pro rozhodování v těchto situacích, a je třeba zvažovat i jiné oprávněné zájmy, nicméně nejlepší zájem dítěte má při vyvažování s nimi vysokou prioritu (nález sp. zn. I. ÚS 3216/13 ze dne 25. 9. 2014, citovaný výše). Pokud obecné soudy rozhodují o úpravě styku, je třeba vycházet z toho, že právem obou rodičů je v zásadě stejnou měrou o dítě pečovat a podílet se na jeho výchově, s čímž koresponduje i právo samotného dítěte na péči obou rodičů; a tudíž je-li rozhodnutím soudu dítě svěřeno do péče jednoho z rodičů, pak by mu mělo být umožněno stýkat se s druhým rodičem v takové míře, aby byl postulát rovné rodičovské péče co nejvíce naplněn. Pro oba rodiče totiž platí stejně čl. 32 odst. 4 Listiny, podle nějž je péče o děti a jejich výchova právem rodičů a děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Takové co nejrovnoměrnější uspořádání z hlediska péče o dítě a jeho výchovy je rovněž zpravidla v nejlepším zájmu dítěte. Odchytky od takového uspořádání, tedy výrazná disbalance mezi oběma rodiči v péči o dítě a styku s ním, musí být vždy odůvodněny ochranou nějakého jiného, dostatečně silného legitimního zájmu, nejčastěji opět nejlepšího zájmu dítěte; přičemž v řízení musí být prokázány konkrétní skutečnosti, o něž se tento zájem opírá (srov. nález sp. zn. III. ÚS 2298/15 ze dne 15. 3. 2016, citovaný výše, bod 16; nález sp. zn. I. ÚS 153/16 ze dne 26. 7. 2016, citovaný výše; či nález sp. zn. IV. ÚS 1286/18 ze dne 31. 8. 2018, bod 21).

14. Uvedené ústavní principy se promítají i do zákonné úpravy styku s dítětem, podle níž dítě, které je v péči jen jednoho rodiče, má právo stýkat se s druhým rodičem v rozsahu, který je v zájmu dítěte, stejně jako tento rodič má právo stýkat se s dítětem, ledaže soud takový styk omezí nebo zakáže (§ 888 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku). Občanský zákoník tedy v souladu se shora popsáním ústavním rámcem stanoví právo rodiče i dítěte na vzájemný styk, jehož rozsah má být určován především nejlepším zájmem dítěte (viz i nález sp. zn. I. ÚS 153/16 ze dne 26. 7. 2016, citovaný výše; nález sp. zn. IV. ÚS 1921/17 ze dne 21. 11. 2017, bod 21).

15. Součástí nejlepšího zájmu dítěte je zpravidla i stabilita jeho výchovného prostředí; nejedná se však o hodnotu hodnou ochrany samu o sobě, jako abstraktní princip, ale má být chráněna pouze v souvislosti s nejlepším zájmem dítěte; je tudíž třeba vždy zkoumat, zda stabilita výchovného prostředí je v nejlepším zájmu dítěte v konkrétním posuzovaném případě (nález sp. zn. I. ÚS 3216/13 ze dne 25. 9. 2014 a nález sp. zn. I. ÚS 153/16 ze dne 26. 7. 2016, oba citované výše). Stabilita výchovného prostředí tedy nemůže být sama bez dalšího argumentem pro zachování dosavadního uspořádání, jehož změna je navrhována. Jak Ústavní soud dále vyjádřil v nálezu sp. zn. I. ÚS 823/16 ze dne 6. 12. 2016 (N 233/83 SbNU 637), nejlepší zájem dítěte nelze ztotožňovat s neměnností výchovného prostředí bez dalšího. Argumentace zájmem na stabilním výchovném prostředí tedy nemůže být dostačující sama o sobě, ale vždy jen v kontextu posouzení toho, jaký vliv bude mít změna prostředí na psychický či fyzický komfort dítěte samotného. V opačném případě by se fakticky konzervoval *status quo* daný prvním rozhodnutím ve věci (bod 43 citovaného nálezu sp. zn. I. ÚS 823/16).

16. Přezkum Ústavního soudu týkající se rozhodnutí o péči o dítě či o úpravě styku se pak soustředí především na to, zda obecné soudy zvážily a vyvážily dotčené oprávněné zájmy, zejména zda byl náležitě zjišťován nejlepší zájem dítěte a za tím účelem shromážděny veškeré potřebné důkazy a zda byla rozhodnutí vydaná v průběhu řízení v tomto smyslu řádně a dostatečně odůvodněna (srov. nález sp. zn. II. ÚS 1654/17 ze dne 5. 9. 2017, body 17 a 18). Přestože Ústavní soud postupuje při přezkumu rozhodnutí v těchto případech zvláště zdrženlivě s ohledem na to, že soudní rozhodnutí v rodinněprávních věcech se do značné míry odvíjí od zjišťování a posuzování skutkových okolností a otázek, které je v první řadě úkolem obecných soudů, nelze vyloučit, že obecné soudy ve svých rozhodnutích vybočí z rámce ústavnosti a poruší ústavně zaručená práva rodičů, dětí či jiných osob, zejména práva spojená s jejich rodinným životem či práva procesní povahy. V takových případech je Ústavní soud povinen zasáhnout a taková situace nastala i v nyní projednávané věci, kde obecné soudy nereflektovaly, a tak porušily právo stěžovatele na rodinný život podle čl. 10 odst. 2 Listiny a jeho právo na péči o své děti a jejich výchovu podle čl. 32 odst. 4 Listiny. Je třeba připomenout, že uvedená ústavně zaručená práva obecně náleží oběma rodičům stejně.

17. Podaná ústavní stížnost je založena především na kritice, že obecné soudy nevyhověly stěžovatelově návrhu na rozšíření styku s dětmi, aniž byly v řízení zjištěny či uvedeny jakékoli konkrétní okolnosti svědčící o tom, že rozšíření styku není v zájmu dětí, a místo toho se obecné soudy spokojily pouze s obecnými argumenty vedlejší účastnice (matky dětí) proti rozšíření styku. Dále stěžovatel namítá porušení participčních práv dětí v řízení s dopadem do jeho práva na spravedlivý proces.

18. Po ukončení soužití stěžovatele a vedlejší účastnice byly v roce 2014 nezletilé děti svěřeny do péče vedlejší účastnice; podle její dohody se stěžovatelem pak probíhal styk stěžovatele s dětmi každý druhý víkend od pátku vpoledne do neděle večer; do roku 2015 stěžovatel pracoval v Ostravě. Následně v roce 2018 stěžovatel požádal o soudní úpravu styku s dětmi a jeho faktické rozšíření tak, aby se s dětmi mohl stýkat jednou za dva týdny vždy již od středy večer do neděle večer (původně tento návrh širšího styku stěžovatel vznesl jen ve vztahu ke starší dceři).

19. Městský soud v napadeném rozhodnutí připomenul některá základní ústavní východiska, jak byla zmíněna i shora v tomto nálezu (zejména body 12 a 13 výše). Zdůraznil, že oba rodiče jsou nositeli rodičovské odpovědnosti, na čemž nic nemění ani ukončení jejich společného soužití a svření dítěte pouze do péče jednoho z nich. I rodič, který nemá dítě ve své péči, má právo na jeho výchově participovat, a to formou pravidelného styku. Též s ohledem na základní právo každého dítěte být v kontaktu s oběma rodiči je tak namístě realizovat pravidelný styk, který je základním předpokladem i k tomu, aby si dítě vytvořilo, prohlubovalo a uchovávalo vazby k oběma rodičům; přitom je rovněž povinností obou rodičů dítě k takovému postoji vést a jeho vztahy k druhému rodiči pozitivně ovlivňovat. V konkrétním případě však městský soud nepovažoval za vhodné a odpovídající zájmu nezletilé dcery rozšířit její styk se stěžovatelem nad rámec víkendového styku, přičemž „zohlednil věk nezletilé, její záliby i její vyjádření“, bez bližší specifikace. Krajský soud rovněž pokládal stanovený rozsah styku, tj. víkendový styk jednou za dva týdny, za dostatečně široký a neshledal důležitý důvod pro rozšíření styku v sudých týdnech již od středy večer s tím, „že takto rozšířený styk by znamenal pro nezletilé děti větší zátěž, ať již v souvislosti s přípravou do školy, tak i s volnočasovými aktivitami“.

20. Přestože zejména městský soud použil správná ústavní východiska pro posouzení dotčeného případu a úpravu styku stěžovatele s nezletilými dětmi, je zřejmé, že ani on, ani následně krajský soud náležitě neposuzovaly a nezjišťovaly nejlepší zájem dotčených dětí a jeho poměr k dalším oprávněným zájmům, zejména zájmu stěžovatele na širším styku s dětmi a dosažení vyrovnanějšího výchovného uspořádání a péče obou rodičů o děti. Tento zájem přitom vychází i z ústavních práv stěžovatele jako rodiče podle čl. 10 odst. 2 a čl. 32 odst. 4 Listiny. Obecné soudy se vůbec nezabývaly tím, co by pro obě děti konkrétně a reálně znamenalo, kdyby se svým otcem trávily více času (o dva dny déle v rámci dvoutýdenních cyklů) a pobývaly u něj i v pracovním týdnu, jaká pozitiva a negativa by to pro ně mělo, co by jim to přineslo; na základě čehož by pak mohl být zhodnocen zájem dětí v tomto ohledu a porovnán s dalšími oprávněnými zájmy, které byly v řízení vzneseny.

21. Obecné soudy se naopak spokojily s velmi povrchním a kusým zkoumáním a posouzením nejlepšího zájmu dětí a nevyhovění návrhu na rozšíření styku opřely o důvody, které nejsou podloženy žádnými konkrétními zjištěnými okolnostmi určujícími zájem dětí ve vztahu ke styku s jejich otcem. Městský soud nejprve poukázal na věk nezletilé dcery; ovšem věk dítěte sám o sobě nemůže svědčit o (ne)vhodnosti rozšíření jeho styku s rodičem, ostatně například i daleko mladší děti bývají svěřeny do střídavé či společné péče rodičů; naopak u každého dítěte a zvažování změny jeho výchovných poměrů jde o konkrétní potřeby a zájmy dotčeného dítěte, které nelze jednoduše odvozovat pouze od číselného údaje o jeho stáří. Obdobné platí i o dalším aspektu zmíněném oba soudy, totiž volnočasových aktivitách dětí, zejména dcery. Ani z takové okolnosti samotné bez dalšího nevyplývá zájem dítěte na tom, který rodič o něj má

pečovat či u kterého má pobývat. Je třeba zdůraznit, že kontakt a vztah s rodičem pro dítě není a nemá být další volnočasovou aktivitou v řadě, a to ani v případě styku dítěte s rodičem, který jej nemá v péči; jde naopak o součást běžného života dítěte vyrůstajícího v rodině, jeho rodinného zázemí. Ve spojení s volnočasovými aktivitami nicméně mohou být relevantní další okolnosti, jako například vzdálenost mezi bydlišti obou rodičů a vzdálenost jejich bydlišť od míst volnočasových aktivit dítěte či podpora rodičů vůči těmto aktivitám (byť takové aktivity by od začátku neměly být jednostranně určovány pouze rodičem, do jehož péče je dítě svěřeno, neboť je zde vedle svobody dítěte dotčena rodičovská odpovědnost obou rodičů, nejen toho, který jej má svěřeno do péče). V projednávaném případě ovšem stěžovatel v řízení opakovaně vyjádřil, že respektuje volnočasové aktivity svých dětí, jimž se věnují v pracovních dnech, a nemíní je omezovat, nedomáhá se nahrazení volnočasových aktivit dětí stykem s nimi (tj. styku s dětmi v době, kdy probíhají jejich kroužky); a evidentní je též blízkost bydlišť obou rodičů (vzdálenost mezi nimi je zhruba 3 km). Není tudíž vůbec zřejmé, jak by volnočasové aktivity dětí měly být narušeny, pokud by děti ob týden přespaly dvě noci v pracovním týdnu u stěžovatele.

22. Krajský soud dále poukazoval na hrozící větší zátěž dětí také v souvislosti s přípravou do školy, měly-li by i ve všedních dnech přespávat u stěžovatele. Ovšem tento důvod soud opět konstatoval jen velmi kuse, bez jakéhokoli skutkového podkladu a vysvětlení, z čeho by ona větší zátěž měla vyplývat. Snad že by děti musely přenášet školní pomůcky na další místo, jak naznačovala vedlejší účastnice při jednání? To krajský soud neuvedl; navíc za okolností tohoto případu, jak byly zjištěny obecnými soudy, by takové vysvětlení působilo dosti marginálně, už s ohledem na blízkost bydlišť stěžovatele a vedlejší účastnice i blízkost obou jejich bydlišť vůči základním školám, kam dochází jejich děti. Krajský soud tak nejenže nehodnotil komplexně zájem dětí na rozšíření styku se stěžovatelem, ale ani v souvislosti s aspektem školní docházky a školní přípravy dětí se nezabýval tím, jestli jsou dány nějaké konkrétní okolnosti svědčící o tom, že by dětem mělo činit potíže či vadit, pokud by se dvakrát za dva týdny připravovaly na další školní den u svého otce a ráno odcházely do školy od něj; nezkoumal, jestli by taková změna byla měla hlediska školní přípravy dětí nějaký vliv a případně jak velký a jestli by případně byla spíše ku prospěchu, či ku škodě dětí. Ústavní soud již dříve zdůraznil význam styku dítěte s rodičem, který jej nemá v péči, i v průběhu školního roku a týdne; podle Ústavního soudu nejde jen o právo obou rodičů podílet se na výchově svého dítěte, ale také o sledování jeho nejlepšího zájmu, neboť široký styk rovněž ve školním roce bude zpravidla pro dítě přínosem a obohacením. V tuto dobu je totiž často více než jindy zapotřebí, aby se do výchovy zapojili oba rodiče, a dítě tak mohlo co nejvíce těžit ze znalostí, zkušeností a výchovných a pedagogických schopností obou rodičů, a nikoliv jen jednoho z nich. Nadto možnost většího zapojení rodiče, jemuž dítě nebylo svěřeno do péče, do výchovy dítěte v období, kdy jsou na ně kladeny zvýšené nároky a kdy musí i společně s rodiči překonávat různé překážky a řešit problémy, má význam i pro prohloubení vzájemných citových vazeb mezi dotčeným rodičem a dítětem a také vede tohoto rodiče k odpovědnosti za budoucnost dítěte (viz nález sp. zn. III. ÚS 2298/15 ze dne 15. 3. 2016, citovaný výše, bod 18).

23. Konečně městský soud při nevyhovění návrhu na rozšíření styku stěžovatele s dětmi, respektive s dcerou poukázal též na vyjádření samotné nezletilé. Ústavní soud souhlasí, že dítě má vždy právo se vyjádřit k věci, která se ho dotýká, a jeho názor či přání je pak třeba náležitě zvažovat, přitom čím starší dítě je, tím větší váhu je nutno mu

příkládat [srov. blíže například nález sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014 (N 105/73 SbNU 683), bod 23]. V posuzovaném případě ovšem městský soud – tak jako u dalších argumentů – na vyjádření dívky poukázal jen obecně bez bližšího vysvětlení, jak by mělo podpořit závěr o nevhodnosti rozšíření styku dívky se stěžovatelem. Nelze přitom přehlédnout, že ze samotného vyjádření dívky, jak bylo zaznamenáno orgánem sociálně-právní ochrany dětí, neplyne důvod k nerozšíření styku se stěžovatelem. Dívka totiž uvedla, že „nemá proti častějšímu styku s tátou výhrady, ale nechce, aby jí to narušovalo její koníčky“. Ačkoli orgán sociálně-právní ochrany dětí jako její kolizní opatrovník posléze při jednání před městským uvedl, že se nezletilá dívka vyjádřila, že si nepřeje, aby byl soudem upraven její styk s otcem v běžném týdnu; tato informace ovšem nevyplývá ze samotného vyjádření dívky sepsaného tímto orgánem. Zde Ústavní soud apeluje, že z hlediska naplnění participačních práv dětí je nezbytné, aby v případě, že nejsou slyšeny přímo před soudem, byly jejich názory a vyjádření soudu tlumočeny s maximální přesností a bez zkreslení (viz též obecný komentář Výboru pro práva dítěte č. 12 k právu dítěte být slyšeno, ze dne 20. 7. 2009, CRC/C/GC/12, bod 36).

24. Pro úplnost Ústavní soud konstatuje, že důvodem pro nerozšíření styku dětí a rodiče, jemuž nebyly svěřeny do péče, nemůže být ani sám nesouhlas druhého rodiče, který má děti svěřeny do péče, s takovou změnou. Ústavní soud opakovaně připomněl, že druhý rodič obecně nemá žádné silnější právo k péči o děti a jejich výchově. Tak jako při rozhodování o péči o dítě nemůže jeden rodič zvrátit svěřeni dítěte do střídané péče jen proto, že chce mít dítě ve výlučné péči [viz nález sp. zn. I. ÚS 3216/13 ze dne 25. 9. 2014; nález sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014, bod 28; oba citovány výše; či nález sp. zn. I. ÚS 1554/14 ze dne 30. 12. 2014 (N 236/75 SbNU 629), bod 30]; tak při rozhodování o úpravě styku nemůže rodič, který má dítě svěřeno do výlučné péče, sám určovat rozsah styku dítěte s druhým rodičem jen podle svých preferencí. V projednávaném případě vedlejší účastnice sice od začátku nesouhlasila se širším stykem stěžovatele s dětmi (i během pracovního týdne, vyjma volných odpolední dětí), avšak neuváděla žádné zásadní důvody proti němu, pouze namítala, že to není vhodné s ohledem na zájmové aktivity dětí a že by děti neměly být nuceny se ve všedních dnech stěhovat z místa na místo. Tyto argumenty byly v zásadě přejety obecnými soudy a shora bylo osvětleno, proč nemohou obstát a proč pouze na jejich základě nelze usuzovat na nejlepší zájem dětí. Jako poslední argument, který se v řízení náznakem objevil v souvislosti s nerozšířením styku, byla zmíněna vhodnost shodného režimu styku obou dětí se stěžovatelem, na kterou poukázal městský soud ve svém rozhodnutí v reakci na to, že stěžovatel prve navrhoval rozšíření styku pouze se starší dcerou, nikoli s mladším synem. Aniž by Ústavní soud zasahoval do posouzení obecných soudů ohledně vhodnosti stejného, respektive společného režimu styku dětí se stěžovatelem, připomíná, že v řízení o úpravě styku není soud vázán návrhem navrhovatele, ale může rozhodnout i jinak, než jak je navrhováno (§ 26 zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních); i městský soud tedy případně mohl určit širší styk stěžovatele s oběma dětmi.

25. Souhrnně Ústavní soud konstatuje, že v posuzovaném případě se obecné soudy řádně nezabývaly nejlepším zájmem dětí, nezjišťovaly jej a nehodnotily jej ve vztahu k navrhovanému rozsahu styku dětí se stěžovatelem. Obecné soudy jednoduše přijaly stanovisko, že by se v daném případě neměl měnit zažitý režim víkendových styků stěžovatele a dětí jednou za dva týdny, aniž však fakticky a náležitě zkoumaly, zda by taková změna byla, či nebyla v zájmu dětí. Ústavní soud znovu připomíná, že ani stálost výchovného prostředí není hodnotnou hodnou ochrany sama o sobě, ale záleží vždy na

zájmu konkrétního dítěte – tedy jestli potenciální změna je v daném případě v souladu či v rozporu s jeho nejlepším zájmem. V nynějším případě obecné soudy nijak relevantně neodůvodnily, proč by mělo být v rozporu s nejlepším zájmem dětí trávit se svým otcem více času a zažívat s ním i režim běžného pracovního týdne; nezabývaly se ani tím, jak velkou by tato změna pro děti byla a co by pro ně znamenala nejen z hlediska každodenních praktických otázek (typu přenášení učebnic či dvou sad učebnic), ale také kvality jejich vztahu se stěžovatelem a vůbec jejich dalšího vývoje. Obecné soudy zcela ignorovaly právo stěžovatele na co nejvyrovnanější péči o děti a jejich výchovu ve srovnání s vedlejší účastnicí, jíž byly děti dříve svěřeny do péče (stěžovatel je oprávněn trávit s dětmi sedminu jejich času, tj. asi 14 %), i korespondující právo dětí na péči a výchovu obou rodičů. Krajský soud namísto posuzování, zda je dán nějaký silný důvod *proti* širšímu styku stěžovatele s dětmi, posuzoval, zda je dán důležitý důvod *pro* takový širší styk – zmíněná ústavní práva stěžovatele jako rodiče i jeho dětí krajský soud pomínil. Ústavní soud opakuje, že jak v řízení o péči o dítě, tak o úpravu styku rodiče s dítětem je třeba obecně vycházet z premisy, že být spolu znamená pro rodiče a jeho dítě jeden ze základních prvků rodinného života a v nejlepším zájmu dítěte zpravidla je péče a výchova ze strany obou rodičů. Přitom Ústavní soud souhlasí se stěžovatelem, že „provozní režim“ pracovního týdne je odlišný od víkendových či prázdninových dní a že často přispívá k prohloubení vztahu a posílení vazby rodiče a dítěte, pokud spolu mohou trávit nejen volné dny, ale zažívat také rutinu všedních dní spjatou s většími i menšími povinnostmi, starostmi i radostmi a vůbec aktivitami odlišnými od průběhu volných dní. Ostatně právě takové společné prožívání i všedních dní a okamžiků může u dětí i rodičů přispívat k (žádoucím) vnímání společného času a styku nikoli jako další volnočasové aktivity, ale jako přirozené součásti svých životů, rodinného zázemí a vazeb.

26. Ze shora uvedených důvodů Ústavní soud uzavírá, že napadenými rozhodnutími došlo k porušení ústavně zaručených práv stěžovatele podle čl. 10 odst. 2 a čl. 32 odst. 4 Listiny, neboť neustanovením žádaného širšího styku stěžovatele s dětmi došlo k zásahu do jeho ústavních rodičovských práv, aniž takový zásah byl ospravedlněn silnějším legitimním zájmem, především nejlepším zájmem dětí. V řízení před obecnými soudy nebyly dosud prokázány žádné konkrétní okolnosti svědčící o tom, že rozšíření styku se stěžovatelem je v rozporu s nejlepším zájmem dětí.

27. Stěžovatel dále v ústavní stížnosti namítal porušení participačních práv dětí v řízení a v důsledku i svého práva na spravedlivý proces. Takové porušení však Ústavní soud neshledal. Předně je třeba zdůraznit, že právo dítěte, aby bylo slyšeno ve všech záležitostech, které se jej dotýkají (čl. 12 Úmluvy o právech dítěte), je vskutku osobním právem dotčeného dítěte, nikoli právem jeho rodiče či jiné osoby na to, aby dítě bylo v řízení vyslechnuto ať přímo před soudem, či jinak (srov. též usnesení sp. zn. II. ÚS 4097/18 ze dne 4. 1. 2019). V projednávaném případě nebylo zjištěno žádné překročení procesních pravidel spravedlivého procesu vůči stěžovateli, a tedy zásah do práva stěžovatele na spravedlivý proces.

28. Ústavní soud rovněž neshledal, že by došlo k porušení práva dětí být v řízení slyšeny, které jim zaručuje zejména čl. 12 Úmluvy o právech dítěte, byť při naplňování tohoto práva dětí, zejména starší dcery, došlo ze strany orgánů veřejné moci (orgánu sociálně-právní ochrany dětí i soudů) k určitým pochybením, které však vcelku nedosáhly intenzity porušení základního práva dotčené dívky. Ústavní soud zdůrazňuje, že obě děti byly o řízení informovány a měly možnost vyjádřit svůj názor, byť před

kolizním opatrovníkem, který jej poté „tlumočil“ soudu, a je zřejmé, že jejich názoru byla věnována odpovídající pozornost. Je ovšem třeba poznamenat, že u nezletilé dívky, která v době řízení před městským soudem byla ve věku 10 let, by již bylo záhodno dát jí možnost vyjádřit svůj názor přímo soudu (soudci), neboť právě tento věk je chápán jako hraniční a po jeho dosažení je zpravidla nezbytné zjišťovat názor či přání dítěte přímo před soudem, ledaže tomu brání zvlášť významné okolnosti (viz například nález sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014, citovaný výše, bod 25). Krom toho je třeba zdůraznit, že děti by měly být slyšeny – ať před soudem, či u orgánu sociálně-právní ochrany dětí – zásadně bez přítomnosti a bez jakékoli ingerence rodičů či jiných osob s vlastními a potenciálně konfliktními zájmy v dané záležitosti, není-li jejich přítomnost z vážných důvodů nezbytná. Podle čl. 12 Úmluvy o právech dítěte totiž má dítě právo *svobodně* vyjádřit svůj názor, což znamená, že na ně nesmí být vyvíjen jakýkoli nátlak a nesmí být podrobena jakémukoli manipulování či ovlivňování ohledně toho, zda a jak se vyjádří, a naopak musí vědět, že má právo vyjádřit svůj vlastní názor a nemusí opakovat názory jiných osob. Je zřejmé, že přítomnost další osoby ve věci zainteresované může ohrožovat a znemožňovat svobodné vyjádření dítěte, ať z důvodu jeho strachu, obav, snahy potěšit či nezranit další přítomnou osobu, atd. Děti mají být slyšeny v prostředí, které vnímají jako bezpečné a jim naslouchající bez jakýchkoli předsudků (srov. k tomu obecný komentář Výboru pro práva dítěte č. 12 k právu dítěte být slyšeno, ze dne 20. 7. 2009, CRC/C/GC/12, body 22–23).

29. Jak uvedeno výše, v projednávaném případě však přes shledané a vytknuté nedostatky ve slyšení nezletilé dcery stěžovatele a vedlejší účastnice Ústavní soud neshledal, že by bylo dosaženo porušení práva dítěte být slyšeno dle čl. 12 Úmluvy o právech dítěte, a to s ohledem na hraničnost jejího věku ve vztahu ke slyšení před soudem a na to, že v tomto konkrétním případně nejsou dány objektivní důvody pochybovat, že by dívce nebylo umožněno se svobodně vyjádřit či že by její vyjádření bylo nějak manipulováno nebo ovlivňováno. Krom toho Ústavní soud rovněž zohlednil, že řízení fakticky nebylo definitivně skončeno, neboť po tomto kasačním nálezu se věc vrátí k městskému soudu, který ji znovu bude projednávat a rozhodovat o úpravě styku. V tomto novém řízení již samozřejmě nezletilé dívce, nyní téměř dvanáctileté, bude nutné umožnit vyjádřit svůj názor na rozsah styku se stěžovatelem přímo před soudem a v souladu se všemi požadavky vyplývajícími pro právo dítěte být slyšeno z judikatury Ústavního soudu [viz zejména nález sp. zn. I. ÚS 2482/13 ze dne 26. 5. 2014, citovaný výše, body 23–25; nález sp. zn. I. ÚS 2661/10 ze dne 2. 11. 2010 (N 219/59 SbNU 167), především body 50–51; nález sp. zn. II. ÚS 2943/14 ze dne 16. 6. 2015 (N 110/77 SbNU 607), body 21–23; nález sp. zn. IV. ÚS 827/18 ze dne 10. 4. 2018, body 14 a násl.; a nález sp. zn. II. ÚS 725/18 ze dne 8. 10. 2018, body 46 a násl.].

IV. Závěr

30. Ústavní soud již dříve vyjádřil, že **nejen při rozhodování o péči o dítě, ale též při rozhodování o úpravě styku rodiče s dítětem je nutno vycházet z toho, že oba rodiče mají právo pečovat o dítě a podílet se na jeho výchově v zásadě stejnou měrou, čemuž odpovídá právo dítěte na péči obou rodičů. Je-li tedy dítě svěřeno do péče jednoho z rodičů, pak by dítěti mělo být umožněno stýkat se s druhým rodičem v takové míře, aby tato zásada, vycházející z ústavně zaručeného práva rodiče i dítěte podle čl. 32 odst. 4 Listiny, byla co nejvíce naplněna (nález sp. zn. III. ÚS 2298/15 ze dne 15. 3. 2016). Důvodem pro nerozšíření styku s druhým**

rodičem nemůže být samotný nesouhlas rodiče, jemuž bylo dítě svěřeno do péče, ani obecný poukaz na nevhodnost změny zažitého a fungujícího režimu styku. I při rozhodování o úpravě styku rodiče s dítětem je třeba komplexně zjišťovat a posuzovat nejlepší zájem konkrétního dítěte a nevyhovění návrhu dotčeného rodiče na rozšíření styku s dítětem lze odůvodnit zásadně jen rozporem s nejlepším zájmem dítěte, podloženým konkrétními okolnostmi a skutečnostmi v řízení prokázanými.

31. Těmto požadavkům napadená rozhodnutí Krajského soudu v Brně a Městského soudu v Brně nedostála a v důsledku došlo k porušení ústavně zaručených práv stěžovatele na rodinný život a na péči o děti a jejich výchovu podle čl. 10 odst. 2 a čl. 32 odst. 4 Listiny. Ústavní soud proto podané ústavní stížnosti vyhověl a napadená rozhodnutí zrušil, postupuje v souladu s § 82 odst. 1, 2 a 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 17. května 2019

Vojtěch Šimíček
předseda senátu